KIMYO TA’LIMIDA O‘QUVCHILARNING BILISHGA BO‘LGAN QIZIQISHINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Mualliflar: **Raxmonberdiyeva Bernora Rustamovna**
Samarqand davlat pedagogika instituti
kimyo yo‘nalishi 417-guruh talabasi,
Ilmiy rahbar: **Isaqova Dilnoza Toshevna**
Samarqand davlat pedagogika instituti
Kimyo kafedrasi v.b.dotsenti
dilnozaisaqova1991@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolada kimyo ta’limi jarayonida o‘quvchilarning bilishga bo‘lgan qiziqishini shakllantirishning pedagogik asoslari yoritilgan. Bilish faoliyati, o‘quv motivatsiyasi, pedagogik yondashuvlar hamda zamonaviy ta’lim texnologiyalarining o‘quvchilarning fanga qiziqishini oshirishdagi o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, kimyo fanini o‘qitishda interfaol metodlar, tajribaviy mashg‘ulotlar, muammoli ta’lim va integrativ yondashuvlarning samaradorligi ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan asoslab berilgan.*

Kalit so‘zlar: *kimyo ta’limi, bilishga qiziqish, pedagogik asoslar, motivatsiya, interfaol metodlar, tajribaviy faoliyat, muammoli ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv.*

Hozirgi globallashuv va ilmiy-texnik taraqqiyot sharoitida ta’lim tizimi oldiga qo‘yilayotgan asosiy vazifalardan biri – har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlovchi, ijodiy yondasha oladigan hamda fan asoslarini chuqur egallagan barkamol shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Bu jarayonda

o‘quvchilarning bilishga bo‘lgan qiziqishini shakllantirish muhim pedagogik muammo sifatida namoyon bo‘ladi.

Kimyo fani tabiiy fanlar tizimida alohida o‘rin tutib, moddalar tuzilishi, tarkibi, xossalari va o‘zgarish qonuniyatlarini o‘rganadi. Ushbu fan o‘zining nazariy va amaliy ahamiyati bilan o‘quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda katta imkoniyatlarga ega. Biroq kimyo fanidagi murakkab tushunchalar, abstrakt nazariyalar va formulalarning ko‘pligi ayrim hollarda o‘quvchilarda fanga nisbatan qiziqishning pasayishiga sabab bo‘ladi. Shu bois kimyo ta’limida bilishga bo‘lgan qiziqishni shakllantirishning pedagogik asoslarini aniqlash dolzarb masala hisoblanadi. [3]

Bilishga bo‘lgan qiziqish tushunchasi va uning mohiyati. Bilishga bo‘lgan qiziqish — bu o‘quvchining ma’lum bir fan, hodisa yoki jarayonni chuqur o‘rganishga bo‘lgan ongli intilishi, bilim olishdan zavqlanishi va intellektual faollik ko‘rsatishidir.

Bilishga qiziqish yangi bilim olishga intilish, savollar berish faolligining ortishi, kuzatish va tahlil qilishga moyillik, tajribalarga qiziqish, mustaqil izlanishga ehtiyoj, murakkab masalalarni hal qilishga intilish, ilmiy fikrlashning shakllanishi belgilari bilan namoyon bo‘ladi [1].

Kimyo fanida bu qiziqish laboratoriya tajribalarida faol qatnashish, kimyoviy reaksiyalar sababini tushunishga urinish, moddalarning xossalarini solishtirish, kundalik hayotdagi kimyoviy hodisalarga ilmiy izoh berishga intilish orqali namoyon bo‘ladi [10].

Psixologik-pedagogik tadqiqotlarda qiziqish quyidagi tarkibiy qismlardan iborat deb qaraladi:

Emotsional komponent – bilim olish jarayonidan zavqlanish;

Intellektual komponent – yangi bilimlarni o‘zlashtirishga intilish;

Irodaviy komponent – qiyinchiliklarni yengib o‘tishga tayyorlik;

Faoliyat komponenti – bilimlarni amaliyotda qo‘llashga intilish.

Mazkur komponentlarning uyg‘un rivojlanishi o‘quvchilarda barqaror bilish motivatsiyasini shakllantiradi [5].

Bilishga qiziqishning psixologik asoslari. 1.Motivatsiya — bilish faoliyatining asosiy omili. Psixologiyada motivatsiya inson faoliyatini harakatga keltiruvchi ichki kuch sifatida qaraladi. O‘quvchining kimyoga qiziqishi uning o‘quv motivlariga bog‘liq.

Motivlar ikki turga bo‘linadi:

1.Ichki motivlar: bilim olishga havas, yangilikni bilishga ehtiyoj, tajriba qilishga qiziqish, ilmiy tafakkurdan zavqlanish, mustaqil kashfiyot qilish istagi.

2.Tashqi motivlar: baho olish, mukofot, tanlovlarda qatnashish, ota-ona va ustoz e’tirofi, kelajak kasbiga tayyorgarlik [4].

Pedagogik nuqtayi nazardan ichki motivlarni rivojlantirish eng samarali yo‘ldir, chunki ular barqaror qiziqishni shakllantiradi.

2.Idrok va sezgi jarayonlari - Kimyo ta’limi ko‘proq ko‘rish, eshitish va amaliy faoliyat orqali o‘zlashtiriladi. Masalan: rang o‘zgarishi, gaz ajralishi, cho‘kma hosil bo‘lishi, issiqlik chiqishi, yorug‘lik ajralishi kabi tajribalar o‘quvchi sezgi organlariga kuchli ta’sir qiladi va qiziqishni oshiradi. Ko‘rgazmalilik tamoyili aynan psixologik idrok qonuniyatlariga asoslanadi [6].

3.Tafakkurning rivojlanishi. Kimyo o‘quvchilarda quyidagi tafakkur ko‘rinishlarini rivojlantiradi:

Analitik tafakkur - Moddani tarkibiy qismlarga ajratib o‘rganish. Misol: Suvning tarkibi → vodorod + kislorod.

Sintetik tafakkur - Olingan bilimlarni umumlashtirish. Misol: Metallarning umumiy xossalarini aniqlash.

Mantiqiy tafakkur - Sabab–oqibat bog‘liqligini tushunish. Misol: Nima uchun kislota metall bilan reaksiyaga kirishadi?

Muammoli tafakkur - Muammoni hal qilishga intilish. Misol: Qaysi reaktiv yordamida noma’lum tuzni aniqlash mumkin?

Bu jarayonlar bilishga qiziqishni mustahkamlaydi.

4.Emotsional holatning ta’siri. Psixologlar ta’kidlashicha, ijobiy hissiyot bilimni mustahkam egallashga yordam beradi [2].

Kimyo darsida qiziqarli tajribalar, kutilmagan natijalar, rangli reaksiyalar, interaktiv topshiriqlar, o‘yin elementlari ijobiy emotsional fon yaratadi. Natijada: hayrat → qiziqish → savol → izlanish → bilim zanjiri hosil bo‘ladi.

Bilishga qiziqishning pedagogik asoslari

1.Ta’limning ilmiyligi. Kimyo mazmuni ilmiy asosda tushuntirilganda o‘quvchida ishonch va qiziqish ortadi. Masalan: atom tuzilishi, elektron konfiguratsiya, kimyoviy bog‘lanish, energiya almashinuvi, ilmiy mantiq asosida bayon qilinishi kerak [7].

2. Ko‘rgazmalilik tamoyili. Kimyo abstrakt tushunchalarga boy fan. Shuning uchun modellardan, molekula maketlaridan, jadvallardan, videolardan, laboratoriya tajribalaridan, animatsiyalardan foydalanish zarur. Ko‘rgazmali ta’lim qiziqishni kuchaytiradi.

3. Muammoli ta’lim. Muammoli vaziyat bilishga ehtiyoj tug‘diradi. Masalan: Savol: Nima uchun temir zanglaydi, alyuminiy esa tashqi qavati bilan himoyalanadi? Bu savol o‘quvchini fikrlashga majbur qiladi. Natijada izlanish, tahlil, xulosa chiqarish jarayoni yuzaga keladi [9].

4.Individual yondashuv. Har bir o‘quvchining qobiliyati, qiziqishi, idrok sur’ati, bilim darajasi turlicha. Shu bois differensial topshiriqlar, individual loyiha ishlari, mustaqil tajribalar, kichik guruhlar bilan ishlash katta samara beradi.

5.Fanlararo integratsiya. Kimyoni biologiya, fizika, ekologiya, tibbiyot, qishloq xo‘jaligi, oziq-ovqat texnologiyasi bilan bog‘lab o‘qitish qiziqishni oshiradi. Masalan: “Fotosintez jarayonidagi kimyoviy reaksiyalar”. Bu integratsiya bilimning hayotiy ahamiyatini ko‘rsatadi [8].

Kimyo ta’limida o‘quvchilarning bilishga bo‘lgan qiziqishi pedagogik va psixologik omillar uyg‘unligida shakllanadi. Motivatsiya, idrok, tafakkur,

emotsional holat kabi psixologik omillar hamda ilmiylik, ko‘rgazmalilik, muammolilik, individual yondashuv kabi pedagogik tamoyillar qiziqishni rivojlantirishning nazariy asosini tashkil etadi.

O‘qituvchi ushbu omillarni hisobga olib darsni tashkil etsa, o‘quvchilarda kimyoga nisbatan barqaror qiziqish, mustaqil fikrlash, ilmiy dunyoqarash, tadqiqotchilik kompetensiyasi shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Avliyakulov N.X. Pedagogik mahorat va zamonaviy ta’lim metodlari. – Toshkent, 2022. – 224 b.

2.Ilm-fan va ta’lim jurnali. “O‘quvchilarning bilish qiziqishini rivojlantirish”. – Toshkent, 2022. – №3. – 50–57 b.

3.Jo‘rayev N., Hamidov H. Kimyo o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. – 312 b.

4.Johnstone A. H. Teaching of Chemistry. – London: RSC, 2010. – 280 p.

5.Mahmudov R. O‘quvchilarning bilish faolligini rivojlantirish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 210 b.

6.Millar R. Teaching Science through Practical Work. London, 2013.-190 p.

7.G‘ofurov T.G‘. Kimyo o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2021. – 312b.

8.Ishmuhamedov R.J. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2020. – 256 b.

9.Tolipov O‘.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2019. – 280 b.

10.Косимова Х., Рахмонбердиева Б., Нурова М., Эффективность методов повышения мотивации учащихся при обучении химии. Universum: Психология и педагогика – 2025. 35-41 с